

Тәңірберген М.Ж.,¹ Тленчиева Н.С.,² Камалова Г.А.*

¹п.ғ.д., профессор ОҚМПУ, Шымкент қ. Қазақстан

²п.ғ.к., доцент, Сырдария университеті, Жетісай, Түркістан облысы, Қазақстан

²магистрант Сырдария университеті, Жетісай, Түркістан облысы, Қазақстан

БОЛАШАҚ БАСТАУЫШ СЫНЫП ҰСТАЗДАРЫН КӨРКЕМ ЕҢБЕК АРҚЫЛЫ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ТҰЛҒАСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ

Автор корреспондент: yss_ltd@mail.ru

Түйін: Халықтық мәдениеттің бір саласы болып табылатын көркем еңбек басқада рухани мұрамыз сияқты оны жинауды, сараптауды, насихатауды қажет етеді. Көркем еңбек – жеке адамның өмір сүру мақсатымен құндылық жүйесімен, адамның өмір сүрген ортасымен қарым-қатынаста танылады. Бұл дегеніміз қазіргі уақытта жоғары білім беру саласында жаңа кәсіби білімді терең меңгерген мамандарға деген сұраныстың артуы олардың әдістемелік білімі, қабілеті мен біліктілігінің қазіргі талаптарға сай болуын, кәсіби даярлығының білім стандарттарының талаптарына сәйкес қалыптастырылуын талап етеді.

Сонымен қатар мақалада кілем тоқу, киіз басу – мұның барлығы ертеден келе жатқан қазақтың төл өнері жайында мәліметтер жинақтаған. Ұлтымыздың салт-дәстүрінен сыр шертетін бейнелер суреттелген ою-өрнек бұл қазақтың гобелен өнері. Бұл кәсіп аса ұқыптылықты, ыждаһаттылықты талап етеді. Өмір шынайылығының баршылық және пәлсапалық қатынасына негізделген көшпенді өмірдің дәл осы принциптері суретшілердің барлық туындыларында көрініс тапқанын көрсеткен.

Кілттік сөздер: Бейнелеу өнері, суретші-график, шығармашылық, клем, гобелен, текемет, халықтық мәдениет, көркем еңбек.

Халықтағы өнер бұлағының қайнар көзі ешбір толастаған емес, ата-бабаларымыздың нәсер шабытынан, ұшқыр қиялынан, шебер қолынан пайда болған өнер туындылары Отанды сүйеге үйретеді, жас ұрпақтың туған өлкеге деген сүйіспеншілігін тәрбиелеуге көмектеседі.

Мемлекет басшысы Н.Ә.Назарбаевтың «Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыру» атты халыққа жолдауының екінші бөлімінде «Жоғары білім беру ісінде оқу орындарының маман дайындау сапасына қатысты талаптар күшейтіледі...деп нақты айтып өтті. Бұл міндеттердің ойдағыдай жүзеге асырылуы педагогикалық жоғары оқу орындарының шығармашылық ойлау қабілеті, кәсіби-педагогикалық біліктілік деңгейі жоғары жаңа тұрпаттағы педагог мамандарды даярлау мәселесіне жаңа тұжырымдамалық тұрғыдан келуіне тікелей байланысты.

Бұл дегеніміз қазіргі уақытта жоғары білім беру саласында жаңа кәсіби білімді терең меңгерген мамандарға деген сұраныстың артуы олардың әдістемелік білімі, қабілеті мен біліктілігінің қазіргі талаптарға сай болуын, кәсіби даярлығының білім стандарттарының талаптарына сәйкес қалыптастырылуын талап етеді. Сондықтан жастарға тәрбие мен білім беру ісі қоғамдық маңызға ие болуы тиіс.

Профессор А.Қамақов: «Қазақ халқының сәндік қолданбалы өнері – оқушыларға эстетикалық тәрбие беру мүмкіндігінің бірі. Бұл іс-әрекетті атқару үшін мұғалімге ерекше бір педагогикалық қызмет даярлығы қажет», - деп түсіндірген. Сонымен қатар көркем еңбек мұғалімінің әдістемелік қызметінің мәселелерін зерттеушілер арасында профессор Қ.Болатбаевтың орнын ерекше атау орынды. Ол: «Халықтық педагогика - тәрбиенің ерекше түрі. Қазақ халқының ұлттық салт-дәстүрінің элементтерін көркем еңбек

сабақтарында қолдану қажет. Бұл бағытта бояулардың түстерінің атаулары, бейнелеу терминдері мен атауларын болашақ ұрпаққа таныстыру қажет, - деп айқындаған.

Белгілі ғалым п.ғ.д., профессор Б.Әлмұхамбетов: «Бейнелеу өнері сабақтарында халқымыздың даңқын шығарған халық суретшілерінің шығармаларымен таныстыру қажет. Ол үшін сол суретшілердің белгілі еңбектерімен таныстыра отырып, болашақ педагогикалық қызметке даярлау маңызды», - деп дәлелдеген.

Сондықтан да көркем еңбекті зерттеуші ғалымдардың тұжырымдарына сүйене отырып халық арасындағы дәстүрлі қол өнерін яғни кілем өнерін жаңғыртып жаңаша әдіс технологиялармен шығармашылық жұмыстар жасап, көрмелерге қатысып жүрген суретші-гобеленші Құттыбек Тыныбековтің шығармашылық жұмыстарына зерттеулер жүргізсек.

Халық арасында «**Текеметті төрге шығарған Құттыбек**» деп айтуының өзі Жұртшылықтың жүрегінен ойып тұрып орын алу өнер адамының бәріне бірдей бұйыра бермейтін бақыт. Сол бақыттың құсын басына қондырып, өнер өлкесінде үздік үлгісімен дараланған азаматтардың бірі – Шымкенттік белгілі суретші, ҚР Суретшілер Одағының мүшесі, ҚР Мәдениет қайраткері Құттыбек Жақыпов. Ол – кәсіпқой қолданбалы қолөнер шебері, кілемді өрнектеп, киізге ою басқан, қазақи дәстүрлі өнерге жаңаша леп әкелген азамат.

Кілем тоқу, киіз басу – мұның барлығы ертеден келе жатқан қазақтың төл өнері. Ұлтымыздың салт-дәстүрінен сыр шертетін бейнелер суреттелген ою-өрнек бұл қазақтың гобелен өнері. Бұл кәсіп аса ұқыптылықты, ыждаһаттылықты талап етеді. Себебі, өрнектелген әрбір туындыда астарлы ой, пәлсапалық мағына тізбектелген моншақтай бір-бірімен үндесіп жатуы тиіс. Осынау мехнаты мол жұмысқа өмірін арнаған Құттыбек Тыныбекұлы-ның әрбір туындысында көшпенді қазақ өмірінің тұрмыс салты жаңғырып, Сақ дәуірінен бастап қазіргі түркі халықтарына дейінгі орнаменттер үйлесім тапқан. – Дәстүрді, тарихты ешқашан аяқ асты етпеу керек. Қолөнер дегеніміз, бұл ата-бабадан мұра болып келе жатқан шоқтығы биік өнер. Бұл туындылардан қазақ халқының жүріп өткен жолын аңғаруға болады, – дейді шебер суретші.

Осы айтылған төл өнерімізді жаңғырту мақсатында Шымкентқаласындағы облыстық бейнелеу мұражайында Құттыбек Жақыповтың Қазақ хандығының 550 жылдығына арналған «Жаңғырық» атты шығармашылық көрмесі бұқаралық халыққа ұсынылды. Өнерсүйер қауымға ерекше сюжетті текемет, тоқыма, гобелендік шығармаларын таныстырған шебердің көрмесіне қала мен облыс жұрты өте көп жиналды. Әсіресе, суретшінің «Жекпе-жек», «Сүйінші», «Құйын», «Шағылыс», «Тұңғыық» атты гобелендері келушілердің көңіліне ой салып, сүйсінісін тудырды. Көрмеге қойылған ең таңдаулы 40-тан аса еңбегін 3 жылдай уақыт жасағанын және қазақтың тоқымасы, киізі, кілемі, текеметі, қазіргі тілмен айтқанда, гобелені – ата-бабамыздан келе жатқан асыл мұра, бұл қазіргі таңда ұмыт болып бара жатыр. Міне, соны қазіргі ұрпаққа көрсетіп, төл қолөнерімізді жаңғыртып төрге іліп, биікке көтеру қажет, – деп санайды суретші гобеленші Қ. Жақыпов.

Құттыбек Тыныбекұлының өмір жолын қысқаша баяндасақ, ол шығармашылық жұмыспен 1981 жылдан бастап айналысып келеді. Жастық шағында белгілі қылқалам шебері, қазақтың ұлттық гобелен өнерінің негізін қалаушы, туған ағасы Құрасбек Тыныбеков секілді елге танымал суретші болуды армандады. Құрасбек Тыныбеков өзінің өте қысқа, бірақ мазмұнды шығармашыл өмірін ұлттық өнерге қызмет етуге және оны дамытуға ойлады. Шығармашылық жұмыстарымен қатар өз елінің дамуы үшін қоғамдық өмірге де белсенді атсалысты. Суретші гобелен өнерінде жас ұрпаққа мәңгілік өнеге болардай жауһар дүниелер қалдырды. Құрасбек аға монументалды-сәндік өнер саласына да көп еңбек сіңірді және сол еңбектері үшін бірнеше мәрте жоғары марапаттарға ие болды.

Қ.Тыныбековтың шығармашылығындағы ең басты жетістік ретінде оның ұлттық көркем тоқыма өнерінде өзінің қайталанбас авторлық қолтаңбасын қалыптастырғанын айта кету керек. Оның гобелен жанрында ойлап тапқан жаңа техникасын әлемнің көптеген елдерінде шеберлер өз шығармашылықтарында қолданды. Суретшінің туындылары

Қазақстан көркем тоқыма шеберлері үшін көркемөнер каноны-эталоны болды. Сол кезеңдерде көркемөнер саласындағы дәл осындай «канонизация» Қазақ СССР-нің басқа да ұлттық аймақтарына тән құбылыс болды. Әр ұлттың көркем тоқыма мектептерінің «негізін қалаушылары» Мәскеуде өтетін жыл сайынғы Қазақ СССР Суретшілер Одағының бүкілодақтық көрмелерінде кездесіп, бір-бірімен тығыз қарым-қатынаста шығармашылық байланыс орнатып, тәжірибе алмасып, гобелен өнері саласында әрдайым жаңа тәсілдер мен құралдарды ізденуде болды. Осылайша Қ.Тыныбековтың шығармашылық жолы еуразиялық кеңістіктегі атақты суретшілермен түйіскен еді.

Түрік елдерінің мәдениетіне тән рухани, материалдық және тұрмыстық бөліктеріндегі ғарыштық тепе-теңдік көшпенді халықтың санасында дүниені танудағы өзінің шынайы бейнесінің қалыптасуына мүмкіндік берді. Сондықтан да көшпенділердің ерте заманда «Жер кіндігі - Жерұйық» деген түсінігі олардың жаны жай таппай жер шарлап іздеген нақты бір жер емес, өзінің туылған жері – Отаны екенін түсінген. Өмір шынайылығының баршылық және пәлсапалық қатынасына негізделген көшпенді өмірдің дәл осы принциптері суретшінің барлық туындыларында көрініс тапқан. Әрбір өсіп кележатқан өнерлі жастарға үлгі болды.

Болмасаңда ұқсап бақ демекші Құрасбек Тыныбековке еліктеп осы ойдың жетегімен Құттыбек Тыныбекұлы 1977 жылы Н. Гоголь атындағы Алматы көркемсурет училищесіне түсіп, оны 1981 жылы үздік тәмамдады. Кейіннен 1996 жылы Ленинабад мемлекеттік университетін бітірді. Ашхабад қаласындағы (1985 ж.) Бүкілодақтық, Ташкент қаласындағы (1986 ж.) республика аралық көрмелердің лауреаты және жеңімпазы атанды. Оның жұмыстары республикалық, бүкілодақтық, шетелдік журналдарда жарық көрді. Еңбектері Мәскеу қаласындағы Шығыс мұражайының, Ашхабад қаласындағы Түркіменстан бейнелеу өнері мұражайының, ҚР Мәдениет министрлігінің Көркемсурет көрмелер дирекциясының, ТМД және шетелдердің галереяларының меншігінде сақтаулы.

Құттыбек Тыныбекұлының 26 жасында, яғни КСРО Суретшілер одағының Қазақстандағы ең жас мүшесі болғанын замандастары әлі күнге дейін аңыз етіп айтады. Шебердің айтуынша, ол 1990 жылдардағы еліміздегі тоқырау жылдарында күнкөріс қамымен басқа салада еңбек етіп көріпті. Дегенмен, «Ат айналып қазығын табар» дегендей, өзінің сүйікті өнеріне қайта оралып, кәсіби шеберлігін арттыруды мақсат еткен. Он саусағынан өнері тамған шебер туралы оның әріптестері мен ұстаздары әрдайым әсерлі әңгіменің тиегін ағытады.

Белгілі суретші, ҚР Суретшілер одағының мүшесі Насыр Рүстемов былай дейді: Құттыбек Тыныбекұлы туып-өскен Төле би ауданының табиғаты әсем, керемет мекен. Оның жұмыстары – осы тамаша өлкенің сұлулығын қамтыған ғажап гобелендері. Құттыбектің өзі де әрбір туындысында тұмса табиғатпен біте қайнасады. Ол – өнерде өзінің қайталанбас ізін қалдырған біздің замандасымыз. Құттыбекті өнердің жілігін шағып, майын ішкен мамандар – КСРО-ның халық суретшісі, Мәскеу академиясының өнертанушы докторы В. Макаров және Өзбекстанның халық суретшісі, өнертанушы докторы, академик, миниатюрист Чингиз Акмаровтың мойындап, талантына тәнті болуы да тегін емес.

Зерделеп қарасақ, шынында, Құттыбек Тыныбекұлының жасаған әр туындысында терең философиялық пайымдар, нәзік иірімдер үндестігі, тебіреніске толы ойлар, ең бастысы қазақи болмыс көрініс тапқан. Осының бәрі де көзге ерекше эстетикалық ләззат береді. ҚР еңбек сіңірген өнер қайраткері, ҚР Мемлекеттік сыйлығының лауреаты Амандос Ақанаев жоғарыдағы ойымызды қуаттай түседі. Құттыбек ұлттық құндылықтарға жастайынан сусындап өскен. Ол шежірелерді, аңыздар мен ертегілерді, өсиет әңгімелерді терең білетіндігімен ерекшеленеді.

Сондықтан болар, оның шығармалары нағыз құндылықтарға, Отанына, халқына және оның мәдениетіне деген шынайы махаббатпен астасып жатыр, – дейді белгілі суретші А. Ақанаев. Шымкенттік шебердің қазіргі тыныс-тіршілігімен жақынырақ танысу

үшін таяуда шеберханасына барғанбыз. Шағын ғана бөлменің іші көздің жауын алған картиналар мен гобелендерге толы екен. Тапсырысқа сай қызметкерлердің қызу жұмыс жүргізіп жатқанына да куә болдық. Ата-бабаларымыздың тұрмыста кең қолданған бұйымының бірі – текемет. Әсіресе, көшпенділер өмірінде текеметтің алатын орны өзгеше болған. Ол қазақтың дәстүрлі баспанасы – киіз үй ішіне жылылықпен қатар, әсемдігімен де ерекшеленіп тұрған.

Сонымен қатар, шаңырақ ішіндегі адамдарды астынан өтетін сыздан қорғаса, бір жағынан түрлі аурудың алдын алу рөлін де атқарып отырған. Менің арманым, халқымыздың ертедегі мәдениеті мен дүниетанымынан хабар беретін осы текеметтер кескіндеме өнерімен бірдей төрде ілініп, жарқырап тұрса деймін. Осы бағытта жұмыстарымды жандандырып, жобаларымды жасап жүрмін, – дейді шебер. Құттыбек Жақыповтың айтуынша, қолөнер бұйымдарына еліміздің әр өңірінен қызығушылық танытып, тапсырыс беретіндер де бар көрінеді. Туындылар көлеміне қарай әр түрлі бағаланады. Сатып алушылардың ішінде ұлт руханиятына үлес қосуды көздеген меценат азаматтар да, іргелі мекемелер де жетерлік. Мәселен, жуырда шебердің «Мәңгілік ел» туындысы 7 мың АҚШ долларына бағаланып, оны бір мекеменің басшысы аттай қалап сатып алыпты. Шүкір, мемлекет тарапынан еңбегіміз де лайықты бағаланып жатыр. Былтыр жыл соңында «Ерен еңбегі үшін» төсбелгісімен марапатталдым. Жалпы, суретшілердің жеке шығармашылық көрмесін өткізуге облыстық Мәдениет басқармасы да қолдан келген көмегін аяп жатқан жоқ, – дейді Қ. Жақыпов.

Халықтық мәдениеттің бір саласы болып табылатын бейнелеу өнері басқада рухани мұрамыз сияқты оны жинауды, сараптауды, насихатталуы қажет етеді. Бейнелеу өнері – жеке адамның өмір сүру мақсатымен құндылық жүйесімен, адамның өмір сүрген ортасымен қарым-қатынаста танылады. Ол – тұтынушы, өнер шебері және тапсырыс беруші арасындағы өзара қарым-қатынас нәтижесінде қалыптасатын ерекше құбылыс.

Халық шығармашылығы негізінде адамдардың өмірлік ұмтылыстары мен әлеуметтік көзқарастарын табиғи ортаға деген қарым-қатынасын бейнелейді. Халқымыздың бейнелеу өнері ұлттық және әлеуметтік сананың оянуына маңызды қызмет атқарады. Дамыған 30 елдің қатарындағы елдермен бірге іргелі ел болуға, ұлт болуға, мемлекеттік тілді, халқымыздың тарихы, мәдениетін, өнерін жаңғырта білетін, қазақтың жанын ұға алатын, елінің саясатынан хабардар өз саласының бәсекеге төтеп бере алатын нағыз маманын дайындау қазіргі Елбасымыздың алдымызға қойған басты міндеті. Сондықтан бұл жерде балаларды көркем еңбекпен сусындататын көркем білім беру жүйесі өте жоғары деңгейде мамандар дайындау басты шарт.

Әдебиеттер тізімі

1. Қазақстандықтардың әл-ауқатының өсуі: табыс пен тұрмыс сапасын арттыр атты Мемлекет басшысы Н.Ә. Назарбаевтың Қазақстан халқына Жолдауы. 2018 ж.5 қазан.
2. Жақыпов Қ. «Ғасырлар үні», Альбом. Астана, 2016ж. 86 б.
3. Тәңірбергенов М.Ж. Көркем білім беру жүйесінде мәдени құндылықтарды жаңғырту. Хабаршы. Абай ат. ҚазақҰПУ, №3, 2018ж.

Аннотация: Художественное произведение, являющееся одной из ветвей национальной культуры и духовного наследия, требует сбора, анализа и распространения их так как они признаются во взаимоотношениях личности, системой ценностей, жизненной средой человека. Это означает, что растущий спрос на специалистов, обладающих глубокими знаниями в области духовного наследия. В связи с чем, содержания образования по подготовке специалистов учителей начальных классов по художественному труду, должны рассматриваться в контексте национальной достоянии. Также в статье рассматриваются традиционная технология изготовления коброткачества, войлока, алаша и.т.п. кочевого народа.

Изобразительное искусство, которое является одной из отраслей народной культуры, необходимо собирать, анализировать и размножать, а также другое духовное наследие. Изобразительное искусство признается во взаимоотношениях личности с ценностной системой жизни окружающей средой человека.

Abstract: Artistic work, which is one of the branches of national culture, requires the collection, expert and propagation, as well as our spiritual heritage. Artistic work is recognized in the relationship with the purpose and value of the individual, the environment in which the human being lives. This means that the increasing inquiry for professionals who have a profound knowledge in the field of higher education. Also requires their methodological knowledge, skills and qualifications to be up-to-date, and the professional training needs to be adapted to the educational standards. In addition, the article includes carpet weaving, making a felt - all of which is about the ancient Kazakh original art. An illustrative ornament illustrating the tradition of our nation is the art of Kazakh, called gobelin. This business requires carefulness and compassion. These principles of nomadic life, based on the existence and philosophical attitude of the trut.

The exciting art, which is one of the most important cultural heritage of the world, is unquestionable, it is impossible to analyze and share, as well as to love the soul. Endangered art is a prerequisite personality in the life of an ordinary human being with an average human life.